

Т. В. Майорова

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри банківських інвестицій, ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана», Україна
mayorova_kneu@ukr.net

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність використання головних детермінант синергетики у формуванні сучасної парадигми фінансово-кредитного механізму активізації інвестиційного процесу. Визначено зміст синергетики, синергетичного розвитку і синергетичного ефекту фінансово-кредитного механізму активізації інвестиційного процесу та встановлено напрями синергетичного зв'язку між його складовими. Розкрито синергетику внутрішніх і зовнішніх суперечностей у формуванні змісту цього механізму.

Ключові слова: фінансово-кредитний механізм, інвестиційний процес, синергетика, синергетичний ефект, суперечності.

Т. В. Майорова

кандидат экономических наук, доцент, заведующая кафедрой банковских инвестиций, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана, Украина

СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД В ФОРМИРОВАНИИ СОВРЕМЕННОЙ ПАРАДИГМЫ ФИНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНИЗМА АКТИВИЗАЦИИ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЦЕССА

Аннотация. В статье обоснована необходимость использования главных детерминант синергетики в формировании современной парадигмы фінансово-кредитного механизма активизации инвестиционного процесса. Определено содержание синергетики, синергетического развития и синергетического эффекта фінансово-кредитного механизма активизации инвестиционного процесса, выявлена синергетика взаимоотношений между его составляющими. Раскрыта синергетика внутренних и внешних противоречий в формировании содержания данного механизма.

Ключевые слова: фінансово-кредитный механизм, инвестиционный процесс, синергетика, синергетический эффект, противоречия.

Tetiana Mayorova

PhD (Economics), Associate Professor, Head of Banking Investments Department, Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Ukraine
54/1 Peremogy Ave, Kyiv, 03680, Ukraine

SYNERGETIC APPROACH TO A MODERN PARADIGM DEVELOPING OF THE INVESTMENT PROCESS FINANCIAL & CREDIT MECHANISM ACTIVATING

Abstract. In order to overcome negative trends and crisis effects in the real economy of the country, it is necessary to improve methodological aspects of the financial & credit mechanism forming of investment process activating. Recommendations concerning the synergy of financial and investment spheres interaction intensifying need further development. *Purpose of the article* is developing a modern paradigm of financial & credit mechanism of the investment process activation using synergetic approach. *Methods.* Research is based on the methodology of complex systems and dialectics of integrity and inconsistency of the modern world. General scientific and specific cognition methods such as systems approach, dialectical approach, abstraction, analysis and synthesis, logical method, qualitative and quantitative analysis were applied. *Results.* Synergy of financial & credit mechanism of the investment process activating was defined as joint and uniform functioning of its elements under the stipulation that the general result of its functioning outperforms the amount of complex effects (financial results of all investment process participants). Synergetic connection is the connection that, on the one hand, intensifies the functioning mechanism efficiency and, on the other hand, results in cooperative actions of the financial & credit and investment spheres elements. Synergy of the investment process acting financial & credit mechanism functioning and development is realized in order to account the contradictions of order and chaos between finance and investment. However, efficient functioning of mechanism as a whole is possible only in contradictions between them. *Conclusion.* Financial & credit mechanism of investment process activating is a self-organized (open, non-linear, non-balanced) system which includes system-forming elements and factors of financial & credit and investment spheres, with their synergy directed at creation favourable conditions for generating, distributing and using of financial & credit funds in investment activity of the enterprises on macro and micro levels.

Keywords: financial & credit mechanism; investment process; synergy; synergetic effect; contradictions.

JEL Classification: B41, E62

Постановка проблеми. Фінансово-кредитний механізм є центральною ланкою єдиної фінансової системи, способом взаємодії широкого кола учасників фінансово-економічних відносин. За його використання здійснюється розподіл і перерозподіл створюваного в суспільстві валового внутрішнього продукту, а також, що найголовніше, – фінансово-кредитне забезпечення інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

На жаль, Україна відстає від більшості розвинених країн майже за всіма макроекономічними показниками, оскільки залишається на периферії інвестиційних потоків. Останнім часом відбулося зниження рівня залучення інве-

стиційних ресурсів в економіку країни та інвестиційного потенціалу державного і місцевих бюджетів. Це значною мірою спричинено політичною кризою в Україні, унаслідок чого суттєво погіршився фінансовий стан підприємств, різко зменшилася їх прибутковість та кредитоспроможність, скоротилися позикові інвестиційні ресурси. Зазначені та інші фактори призвели до того, що індекс капітальних інвестицій в Україні за 2013 р. склав лише 88,9% проти попереднього року [1].

З огляду на це гостро постала потреба вироблення наукових засад сучасної парадигми фінансово-кредитного механізму активізації інвестиційного процесу, що адапто-

вана до світових стандартів та враховує вітчизняну специфіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування фінансово-кредитного механізму активізації інвестиційного процесу (ФКМАІП) має орієнтуватися на виникнення синергетичного ефекту. Зауважимо, що у царині економічної науки синергетичні підходи і методи вперше розробив В.-Б. Занг (Zhang, 1991) [3], застосувавши раніше відомі моделі нелінійних рівнянь, у тому числі математичні моделі Г. Хакена (Haken, 1969) [2], теорію катастроф Р. Тома (R. Thom), параметри порядку Л. Ландау (L. Landau) та ін.

Вітчизняний науковець А. Гальчинський визначає, що «синергетична економіка у своїй основі відображає специфічність перехідного етапу сучасної епохи, містить як системно неоднорідні, суперечливі елементи індустріальної системи, що відживає (заперечується), так і функціональні ланки постіндустріальної системи, що утверджується» [4, с. 499].

Синергетичний феномен існує також у фінансово-кредитних відносинах. На думку Л. Євстеґнєєвої і Р. Євстиґнєєва, важливою ланкою сучасної синергетичної економіки залишається система ринкових структур, до якої входять: ринки стратегічних програмних інвестицій, які формуються на основі кооперації великого фінансового капіталу, федерального центру та регіонів; масові грошово-кредитні ринки корпоративних акцій і облігацій; ринки валютно-грошових та бюджетних сфер; регіональні ринки, що формуються на базі регіональних капіталів, ін. [5, с. 35–37].

Можна назвати й чимало інших вітчизняних та російських учених, які доводять необхідність використання в економічних дослідженнях основних детермінант синергетики [6–9].

Водночас, недостатньо досліджено наукові проблеми синергетики фінансових та інвестиційних відносин, зокрема їх взаємодія між собою та із зовнішнім середовищем, вплив єдиного фінансово-кредитного механізму на активізацію інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання на макро- і мікрорівнях.

Метою статті є розробка сучасної парадигми фінансово-кредитного механізму активізації інвестиційного процесу із використанням синергетичного підходу.

Основні результати дослідження. Економіка, сформована у ХХ ст., вичерпала класичну модель рівноважних, лінійних ринків. Ринки сьогодні формуються не еволюційно, а нелінійно, нерівномірно, а отже, є незворотними. Тренд їх еволюції – суперскладність, невизначеність та синергетичність. На думку науковців, «відбувається перехід мислення від лінійного, детерміністського, що фетишизує рівновагу як імператив буття, до нелінійного, яке визнає незворотність, нерівновагу імперативом природи, що становить ще одну революцію – синергетичну революцію в мисленні» [10, с. 127].

Зазначені зміни потребують, щоб парадигма економічних дефініцій, у тому числі фінансових, базувалася на новітніх філософських положеннях і детермінантах, які, з одного боку, відбивають найсуттєвіші властивості об'єктивної дійсності та свідомості, а з другого – ураховують минулий досвід, набутий у процесі пізнавальної діяльності людини в економічному середовищі.

Ми вважаємо, що фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу є складною фінансовою дефініцією, яка сформована з окремих складових – фінансово-кредитного механізму та інвестиційного процесу, має власний фазовий простір – сукупність усіх допустимих станів динамічної системи і передбачає перехід системи з одного стану (фінансові ресурси) в інший (об'єкти інвестування). Це відкрита система, що постійно взаємодіє (шляхом обміну) зі своїм навколишнім середовищем, реагує на його виклики, пристосовується до змінних параметрів, відтворюючи таким чином свою цілісність та якість.

З огляду на це, визначаючи сучасну парадигму ФКМАІП, доцільно використовувати детермінанти синер-

гетики (від грец. *synergia* – співпраця) – науки про самоорганізацію в системах.

Синергія супроводжує всі фінансово-кредитні відносини з приводу формування, розподілу та використання фінансових ресурсів в інвестиційній діяльності. Виникнення фінансового синергетичного ефекту залежить від швидкості формування й розподілу фінансових ресурсів у суспільстві, що збільшує інтенсивність їх використання в інвестиційній сфері. І навпаки, чим інтенсивніше працюватимуть об'єкти інвестицій, тим більшою буде ймовірність примноження фінансових ресурсів у суб'єктах господарювання в майбутньому.

У цьому контексті важливим є те, що головні елементи ФКМАІП – фінансово-кредитний механізм та інвестиційний процес – виявляють різочу одноманітність лише тоді, коли їх функціонування «узгоджено» (або) «цілеспрямовано». У результаті формується нова емерджентна властивість – соціально-економічне відтворення суспільства за рахунок капітальних інвестицій із різних фінансових джерел, що притаманна ФКМАІП як системі. впровадження

Враховуючи те, що в загальному вигляді синергія – це енергія чи сила, створювана у процесі спільної роботи різних частин або процесів, то «синергією ФКМАІП» можна назвати спільне й однорідне функціонування елементів механізму за умови, що його загальний результат перевершує суму складених ефектів (фінансових результатів усіх учасників інвестиційного процесу).

Синергетичний зв'язок ФКМАІП – це зв'язок, що, з одного боку, посилює ефективність функціонування ФКМАІП, а з другого – є результатом кооперативних дій елементів фінансово-кредитної та інвестиційної сфер.

Під синергетичним розвитком у ФКМАІП нами пропонується розуміти самоорганізаційні зміни у функціонуванні механізму, що мають такі форми прояву:

- якісні трансформації шляхом формування сприятливого нормативно-правового, інформаційного й організаційного середовища з метою формування фінансово-кредитного потенціалу для інвестування;
- розвиток механізму як еволюційно (покроково), так і революційно, з проявом емерджентності, багатозначності, узгодженості в колективну дію, що сприяє виникненню проривних синергетичних ефектів – отриманню фінансового результату від активізації інвестиційного процесу;
- збільшення кількості елементів у системах (насамперед, пропозиції фінансово-кредитних ресурсів для інвестування, посилення стимулюючої ролі фінансово-кредитних важелів та інструментів) і зміна інтенсивності та сили зв'язку між ними;
- ускладнення відносин між елементами механізму, збільшення їх різноманітності, перерозподіл зв'язків, що свідчить про зміну фазового змісту ФКМАІП.

Отже, синергетичним ефектом ФКМАІП буде зростання обсягів капітальних інвестицій у суспільний розвиток завдяки інтеграції та(або) злиттю окремих елементів фінансово-кредитного механізму та інвестиційного процесу в єдину систему за рахунок так званого системного ефекту емерджентності.

Пізнання парадигми ФКМАІП, як і будь-якої іншої складної системи, а тим паче самоорганізованої, потребує розкриття властивих їй суперечностей.

Природа суперечностей була виявлена у філософії Г. В. Ф. Гегеля (G. W. F. Hegel), який вважав їх вихідним принципом об'єктивної абсолютної ідеї: «Лише доведені до крайнього ступеня суперечності різноманітні моменти стають діяльними і життєвими відносно один до одного та набувають ту негативність, яка є іманентною пульсацією саморуху і життєвості» [11, с. 68].

У формуванні парадигми ФКМАІП головними є внутрішні суперечності, що впливають із самих принципів організації складних економічних систем, організаційний процес у яких будується на протилежних засадах та реалізується у протилежних тенденціях.

Організація функціонування ФКМАІП – це завжди взаємовідношення цілого і частин. Поведінка частин виз-

начається поведінкою цілого, поведінка цілого залежить від поведінки частин. Отже, можемо говорити про наявність суперечності між організацією ФКМАІП як цілого та організацією його елементів як частин.

Для ФКМАІП характерна й діалектична суперечність централізованого і децентралізованого начал в організації функціонування механізму. Ця суперечність досить сильно простежується у разі прямої та опосередкованої дії інструментів і важелів впливу державної фінансово-кредитної політики на інвестиційну діяльність конкретного суб'єкта господарювання. З другого боку, потреба суб'єктів господарювання в інвестиціях вимагає створення державою відповідних умов для цього.

Окрім зазначених вище суперечностей, які ми характеризуємо як внутрішні, на функціонування ФКМАІП активно впливають і зовнішні суперечності (рис. 1).

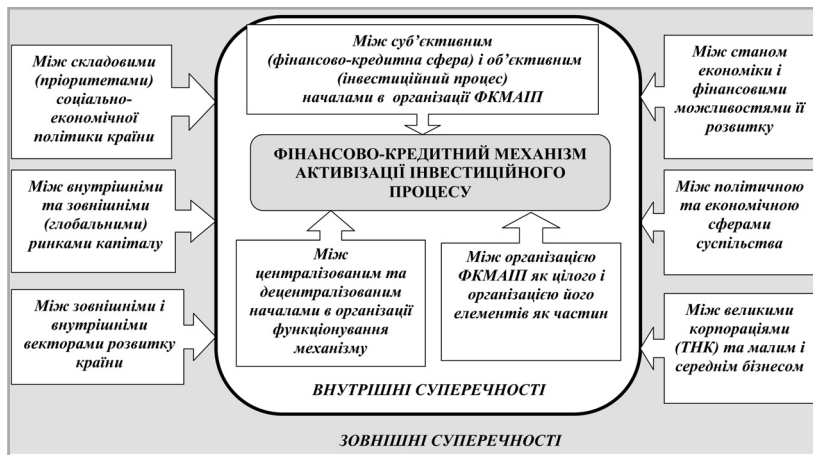

Рис. 1. Внутрішні та зовнішні суперечності ФКМАІП
Джерело: Складено автором

Найсильніший вплив на функціонування та розвиток ФКМАІП справляють суперечності між фінансово-кредитною сферою й інвестиційним процесом, ступінь інтенсивності яких безпосередньо залежить як від інших внутрішніх суперечностей, так і від усіх зовнішніх. Понад те, ключовим джерелом розвитку ФКМАІП є суперечності між державною фінансово-кредитною політикою та інвестиційною політикою суб'єктів господарювання, між попитом і пропозицією на фінансово-кредитні ресурси, що спрямовуються на інвестиційні цілі, між фінансово-кредитними установами, які надають фінансові ресурси, та підприємствами, що реалізують інвестиційні вкладення, між вартістю фінансово-кредитних ресурсів і доходністю інвестиційних вкладень. Інтегральна роль описаних суперечностей закладена в законі єдності й боротьби суперечностей.

На наше переконання, у дослідженні суперечностей між фінансово-кредитною сферою та інвестиційним процесом також важливо застосовувати синергетичний підхід, який, своєю чергою, дозволяє визначити їх оптимальні співвідношення. Саме методологія синергетики здатна не тільки розвивати діалектичні уявлення про взаємодію частин і цілого у рамках ФКМАІП, а й фіксувати притаманні йому відносини «пульсації» хаосу та порядку, внутрішніх і зовнішніх протиріч, що змінюють організаційну структуру цілого, засвідчуючи перехід від стану впорядкованості до стану самоорганізації.

Там, де взаємовідносини між фінансами та інвестиціями наближаються до такого оптимуму, виникають умови для найбільш ефективного функціонування всього механізму. Натомість загострення зазначених суперечностей призводить до зниження ефективності та збоїв у роботі ФКМАІП, а різке загострення може спричинити кризу, яка виявлятиметься в гальмуванні не лише інвестиційного процесу, а й соціально-економічного розвитку суспільства загалом.

Окрім того, детермінанти синергії переносять акценти із «збереження» і «заперечення» на «когерентність» внутрішніх та зовнішніх суперечностей, розв'язання яких породжує новий спосіб існування структури і функціонування ФКМАІП як системи. Синергія не припускає того, щоб хаос існував у порядку, а порядок – у хаосі. Хаос «розчиняється» у порядку, перетворюючись на можливу умову його існування. При цьому хаос продовжує «пульсувати» («середині» і «зовні»), виступати джерелом зовнішніх та внутрішніх протиріч, флуктуацій і майбутнього саморозвитку ФКМАІП.

Інакше кажучи, синергетика функціонування та розвитку ФКМАІП реалізується завдяки існуванню суперечностей порядку і хаосу між фінансами та інвестиціями. При цьому порядок у ФКМАІП ми визначаємо як стійкі відносини всіх елементів усередині механізму (структурність, стійкість, організованість), а хаос – як відсутність таких відносин (безструктурність, нестійкість, стихійність). Отже, особливе значення для синергетики ФКМАІП має виділення статичного (у просторі) і динамічного (у часі) порядку та хаосу.

Важливим є те, що без хаосу неможливий порядок. Хаос, представлений нерівновагою і нестабільністю, має безліч точок біфуркації (коротких моментів нестійкості, розбалансування системи), але далеко не завжди веде до руйнування системи. Дуже часто, особливо на високому рівні організації, розгалуження шляхів еволюції та можливість спонтанної зміни режимів функціонування відіграє для системи конструктивну роль.

Висновки. Система організації взаємовідносин між фінансово-кредитним механізмом та інвестиційним процесом у ФКМАІП є одночасно і системою «порядку», і системою «хаосу». Однак саме в боротьбі (суперечностях) між ними здійснюється ефективне функціонування ФКМАІП (рис. 2). Визначальною умовою оптимальності механізму є його нерівноважна самоорганізація та функціональна стійкість у нерівноважних станах. Нерівновага дозволяє детермінувати вільний вибір оптимізаційного синтезу із цілого спектру можливих напрямів формування і використання фінансово-кредитних ресурсів у інвестиційній сфері.

Якщо рівноважний стан є необхідною умовою стаціонарного існування ФКМАІП, то нерівноважний стан являє собою істотний момент переходу в новий стан, у якому механізм набуває більш високого рівня фінансово-кредитних відносин між суб'єктами інвестиційного процесу. У випадку, коли ФКМАІП втрачає функціональну стійкість, виникають самоорганізаційні процеси формування нових ефективних структур.

Дослідивши синергетику складових ФКМАІП, можемо визначити його як самоорганізовану (відкриту, нелінійну, нерівноважну) систему, що містить системоформуючі елементи і фактори фінансово-кредитної та інвестиційної сфери, синергія яких спрямована на створення сприятливих умов для формування, розподілу і використання фінансово-кредитних ресурсів у інвестиційній діяльності суб'єктів господарювання на макро- та мікрорівнях.

Саме такий концептуальний підхід до визначення сутності ФКМАІП надасть можливість не лише сформулювати його сучасну парадигму, а й вирішити актуальні проблеми формування достатнього фінансово-кредитного забезпечення інвестиційної діяльності всіх суб'єктів господарювання задля підвищення конкурентоспроможності економіки країни в умовах глобальних викликів і соціально-економічної та політичної нестабільності.

Запропоновану нами схему (рис. 2) можна застосовувати для формування методології будь-яких інших складних економічних дефініцій.

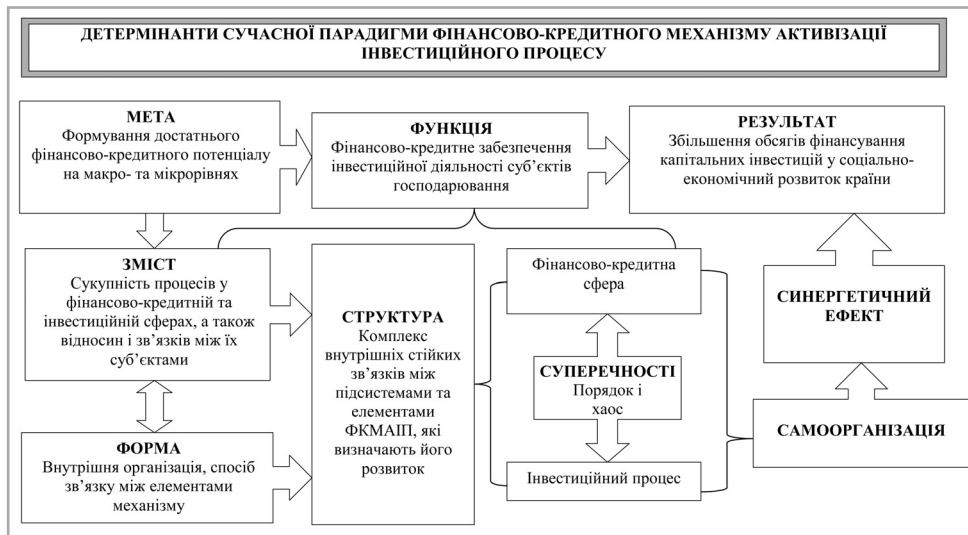

Рис. 2. Синергетика детермінант парадигми фінансово-кредитного механізму активізації інвестиційного процесу

Джерело: Авторська розробка

Література

1. Інвестиції та будівельна діяльність [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – 2014. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
2. Інтерв'ю с профессором Г. Хакеном // Вопросы философии. – 2000. – № 3. – С. 53–61.
3. Занг В.-Б. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории / В.-Б. Занг ; пер. с англ. Н. В. Островской. – М. : Мир, 1999. – 335 с.
4. Гальчинский А. С. Экономическая методология. Логика обновления : курс лекций / А. С. Гальчинский. – К. : АДЕФ-Україна, 2010. – 572 с.
5. Экономический рост: либеральная альтернатива / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеев ; РАН, Институт международных экономических и политических исследований. – М. : Наука, 2005. – 519 с.
6. Егоров Д. Г. Зачем экономике синергетика? (Деньги как источник синергетических эффектов в экономике) / Д. Г. Егоров, А. В. Егорова // Общественные науки и современность. – 2006. – № 3. – С. 149–154.
7. Грунина О. А. Денежно-финансовое обеспечение синергетического эффекта в условиях трансформации индустриального общества в информационное : монография / О. А. Грунина. – М. : Изд-во АПК и ППРО, 2010. – 276 с.
8. Кузнецов Б. Л. Введение в экономическую синергетику / Б. Л. Кузнецов. – Набережные Челны : Изд-во КамПИ, 1999. – 326 с.
9. Редина Н. И. Синергетический эффект системы планирования промышленного предприятия [Электронный ресурс] / Н. И. Редина, И. Д.

3. Zhang, W.-B. (1999). *Synergetic Economics. Time and changes in the non-linear economic theory* (N. Ostrovska, Trans. from Eng.). Moscow: Mir (in Russ.).
4. Halchynskiy, A. S. (2010). *Economic Methodology. Update Logic*. Kyiv: ADEF-Ukraine (in Ukr.).
5. Yevstigneeva, L. P., & Yevstigneev, R. N. (2005). *Economic growth: the liberal alternative*. Moscow: Nauka (in Russ.).
6. Yegorov, D. G. (2006). Why economy needs synergy? (Money as a source of synergy effects in the economy). *Obshchestvennye nauki i sovremennost (Social Sciences and Modernity)*, 3, 149-154 (in Russ.).
7. Grunina, O. A. (2010). *Monetary and financial support of synergies in the industrial society transformation to the informational one*. Moscow: AIC and PPRO Publishing House (in Russ.).
8. Kuznetsov, B. L. (1999). *Introduction to Economic Synergy*. Naberezhnye Chelny, Russia: KamPI (in Russ.).
9. Redina, N. I., Paderin, I. D., & Polevaya, L. M. (2009). Synergistic effect of industrial enterprise planning systems. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy (Herald of the Economic Science of Ukraine)*, 1, 155-157. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Venu/2009_1/index.html (in Russ.).
10. Stepanov, G. N. (2005). Synergetics-XXI in scientific paradigm. *Izvestia vysshikh uchebnykh zavedeniy (News of Higher Educational Institutions)*, 4, 127-132 (in Russ.).
11. Hehel, G. W. F. (1970). *The Science of Logic* (Vol. 3). Moscow: Mysl (in Russ.).

Received 03.02.2014

ІНТЕРНЕТ-ХОЛДИНГ ІНСТИТУТУ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

57 веб-ресурсів

www.SOSKIN.info

Різні погляди – одна держава

аналітика, новини, коментарі
на інформаційно-аналітичному порталі
Інституту трансформації суспільства

www.osp-ua.info